

FJÄRRKYLA 2015

Arkeologisk förundersökning

Raä 51:1
Gävle stad
Gävle Kommun
Gästrikland
2015

Bo Ulfhielm

FJÄRRKYLA 2015

Arkeologisk förundersökning

Raä 51:1
Gävle stad
Gävle Kommun
Gästrikland
2015

Rapport 2016:10
Bo Ulfhielm

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butiken@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2016

Omslagsbild: Rörnedläggning i N Skeppargatan. Foto: Bo Ulfhielm

Staten har rätt att sprida dokumentationsmaterialet och rapporten enligt CC BY-licens. Lantmäteriverkets kartor omfattas ej av denna licens.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	5
Bakgrund	5
Metod.....	5
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Resultat	7
Administrativa uppgifter.....	8
Referenser	8
Bilaga. Schakt och sektioner.....	9

Figur 1. Utdrag ur digitala stadskartan med aktuella schakt markerade.

SAMMANFATTNING

Länsmuseet Gävleborg har på uppdrag av Gävle Energi utfört en arkeologisk förundersökning i form av schaktövervakning i centrala Gävle. Grävningen skedde på två skilda ytor: dels ett längre sammanhängande schakt längs Ruddamsgatan och N Skeppargatan, dels en mindre yta söder och sydväst om Sjömanskyrkan. Schaktningarna föranleddes av dragning för fjärrkyla. Beslut om tillstånd för ingrepp i fornlämningen fattades av Länsstyrelsen (Dnr 431-4395-2015)

Schakten kontrollerades vid sammanlagt 7 besiktningstillfällen under september – december 2015. Inte i någon del av de grävda schakten kunde opåverkade kulturlager eller anläggningar påvisas. Inga ytterligare åtgärder föreslås.

BAKGRUND

Länsmuseet Gävleborg har på uppdrag av Gävle Energi utfört en arkeologisk förundersökning i form av schaktövervakning i centrala Gävle. Grävningen skedde på två skilda ytor: dels ett längre sammanhängande schakt längs Ruddamsgatan och N Skeppargatan om totalt 265 löpmeter, dels en mindre yta söder och sydväst om Sjömanskyrkan om totalt 45 löpmeter. Dessutom gjordes borrhningar för rördragningar under Stora Esplanadgatan samt längs kyrkogatan. Båda schakten ligger inom fornlämning 51:1 vilket är det avgränsade område i Gävle där äldre stadslager kan förväntas förekomma. Beslut om tillstånd för ingrepp i fornlämningen fattades av Länsstyrelsen (Dnr 431-4395-2015).

Arbetet utfördes under september – december 2015 av Bo Ulfhielm, Länsmuseet Gävleborg. Kostnadsansvariga var Gävle Energi AB.

Schaktningarna föranleddes av dragning för fjärrkyla och är en del i ett större pågående arbete med utbyggnad av fjärrkyla i centrala Gävle. Länsmuseet har i detta ärende även haft schaktövervakningar i bland annat Rådhusgatan och Kyrkogatan, vilket avrapporterats tidigare (Altner och Ulfhielm 2015).

METOD

Förundersökningen syftar till att dokumentera fornlämningen för att tillvarata kunskap som bidrar till stadens historia samt är till nytta för kommande samhällsplanering. Förundersökningen skall klargöra:

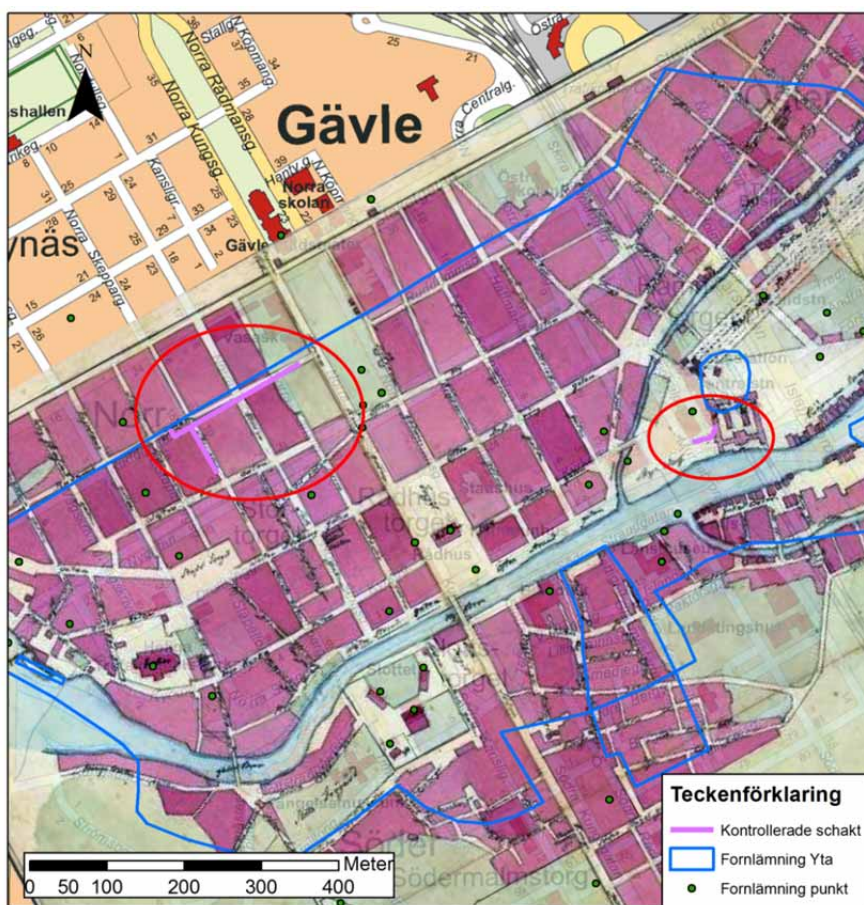
- Fornlämningens utbredning inom schaktet
- Bedömning av kulturlagrets omfattning, karaktär och bevarandegrad
- Preliminär datering
- Preliminär tolkning

Vid schaktgrävningarna vid Sjömanskyrkan skedde kontrollerna mer eller mindre kontinuerligt vid grävningsarbetena, medan de öppna schakten på övriga områden i huvudsak kontrollerades i efterskott. Sektioner dokumenterades på ritning och med fotografi samt mättes in med GPS. I de fall där inga kulturlager eller anläggningar framkom dokumenterades inte hela schaktsektionen, utan enbart ett representativt avsnitt med 1 meters bredd.

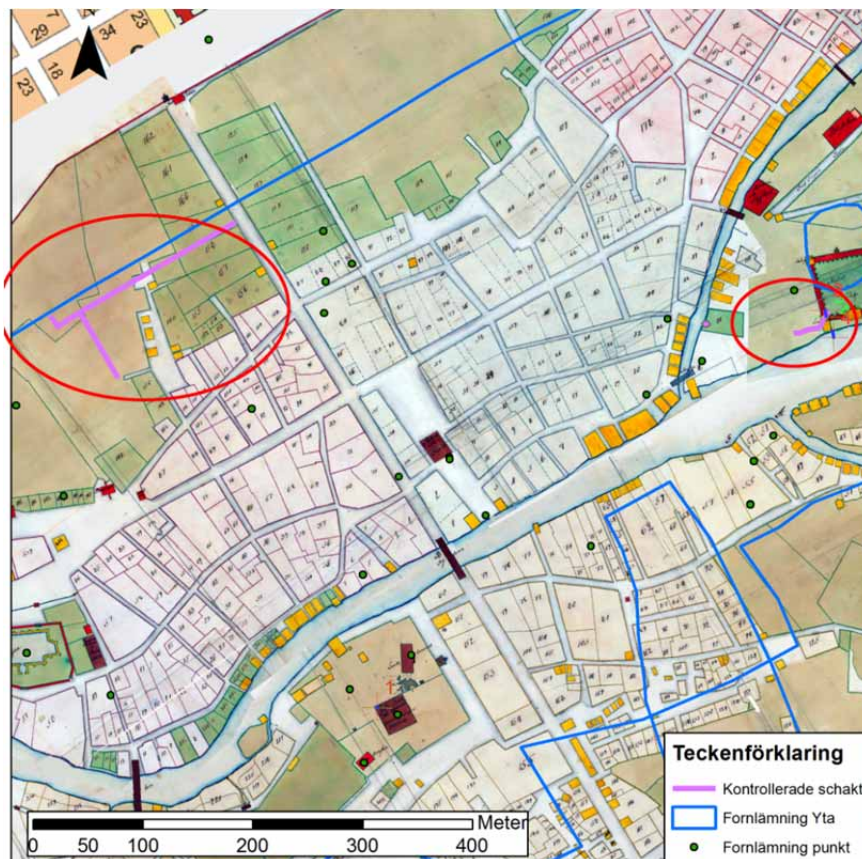
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Exploateringsområdet ligger centralt inom Gävle 51:1, äldre stadslager för Gävle stad. Staden omnämns för första gången under första hälften av 1400-talet. Platsen fick stadsrättigheter år 1446 och 1463. Under 1400- och 1500-talen finns många historiska källor som belyser platsens vikt för handeln mellan framförallt Norrland och Stockholm. De arkeologiska källorna för stadens medeltid är hitintills inte lika omfattande som de skrivna källorna, men nedslag av senmedeltida dateringar och kulturlagerrester förekommer.

De nu aktuella grävarbetena berör det som i historisk tid var de östra och norra delarna av staden. Schaktet söder om Sjömanskyrkan och Centralplan ansluter till platsen för Polhems järnvåg som byggdes 1708 och där allt järn som exporterades från Gävle vägdes och bokfördes. Det långa schaktet längs Ruddamsgatan löper genom en yta som fram till 1700-talets andra hälft var brukningsmark i form av kålgårdar och täppor innanför tullarna.

Figur 2. Kontrollerade schakt samt fornlämningar i förhållande till 1810 års karta (Lantmäteristyrelsens arkiv).

Figur 3. Schakten i förhållande till 1741 års karta (Lantmäteristyrelsens arkiv).

RESULTAT

Schakten har kontrollerats vid sammanlagt 7 besiktningsstillfällen mellan den 2 oktober och 1 december 2015. 8 sektioner har dokumenterats. Schakten var 1,5–2 meter breda och i allmänhet 0,7–1,4 meter djupa. På större delen av sträckningen nådde inte schakten ned till opåverkad mark. Vid några s.k. brunnar grävdes djupare schakt, som mest ca 3 meter.

Inte i någon del av de grävda schakten kunde opåverkade kulturlager eller anläggningar påvisas. Inga ytterligare åtgärder föreslås.

Bild 4. Schakt för borrhning under Stora Esplandgatan. Foto: Bo Ulfhielm.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-2395-15
 Länsmuseum Gävleborgs dnr: 2547/320
 Uppdragsgivare: Gävle Energi
 Undersökningstid: 27/9-5/12 2015
 Personal: Bo Ulfhielm
 Fastighet: N Skeppargatan-Ruddamsgatan samt
 Centralplan-Norra strandgatan
 Socken: Gävle
 Kommun: Gävle
 Koordinatsystem: Sweref 99 TM
 Kartblad: Ekonomiska kartan blad 67G 2bN
 Höjdsystem: RH 2000
 Exploateringsyta: 620 kvadratmeter
 Undersökt yta: 310 löpmeter
 Arkeologtimmar: 12
 Digitala inmätningar: 1 Shapefil över kontrollerade schakt
 Dokumentationshandlingar som förvaras i Länsmuseum Gävleborgs arkiv: 8
 digitala bilder samt 8 sektionsritningar
 Fynd: Inga fynd tillvaratogs

REFERENSER

Tryckta källor

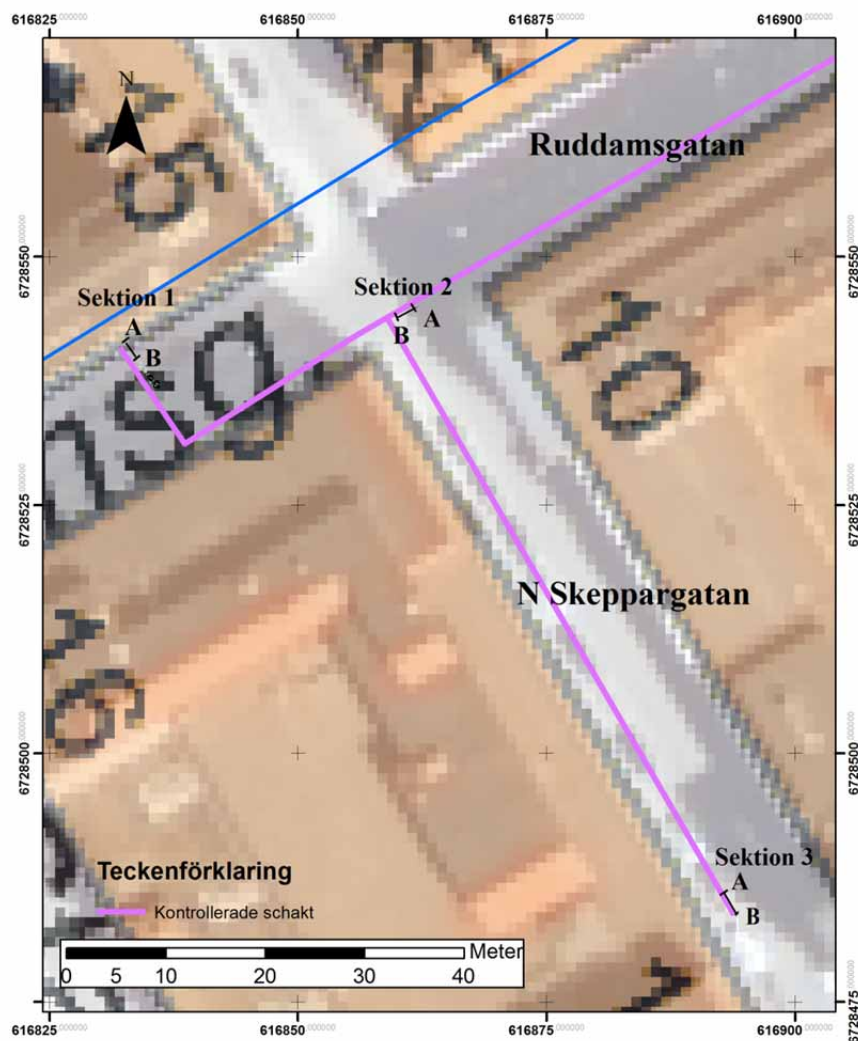
Altner, A och Ulfhielm, B. 2015. Fjärrkyla etapp 1 och 2. Rapport Länsmuseum Gävleborg 2015:04.

Övriga arkiv

Lantmäteristyrelsens arkiv

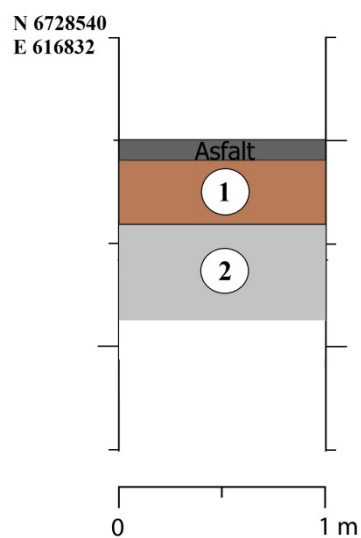
Akt V 14-1:3 Grundritning Gävle stad år 1741 av Lars Lindenberg.
 Akt V 14-1:15 Karta Gävle stad 1810.

BILAGA. SCHAKT OCH SEKTIONER

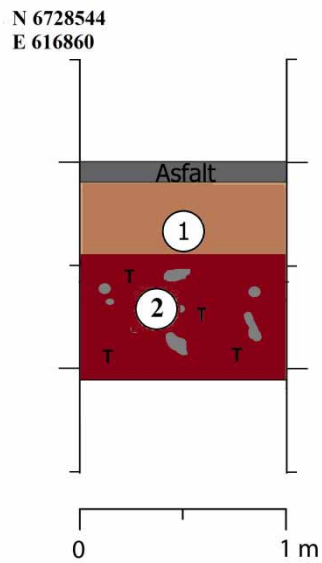
Schakt i Ruddamsgatan, västra delen

Sektion 1. Ruddamsgatan 13–14

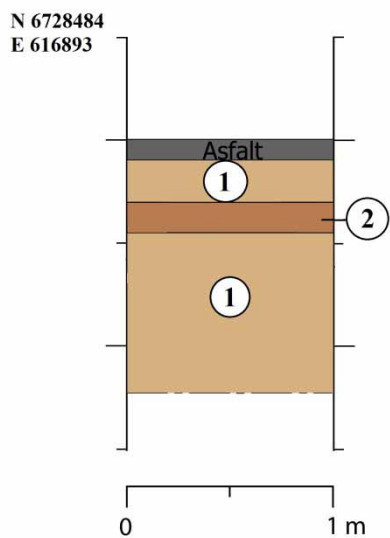
1. Uppfyllt lager grus och sand
2. Sand/lera

Sektion 2. Ruddamsgatan /N skeppargatan

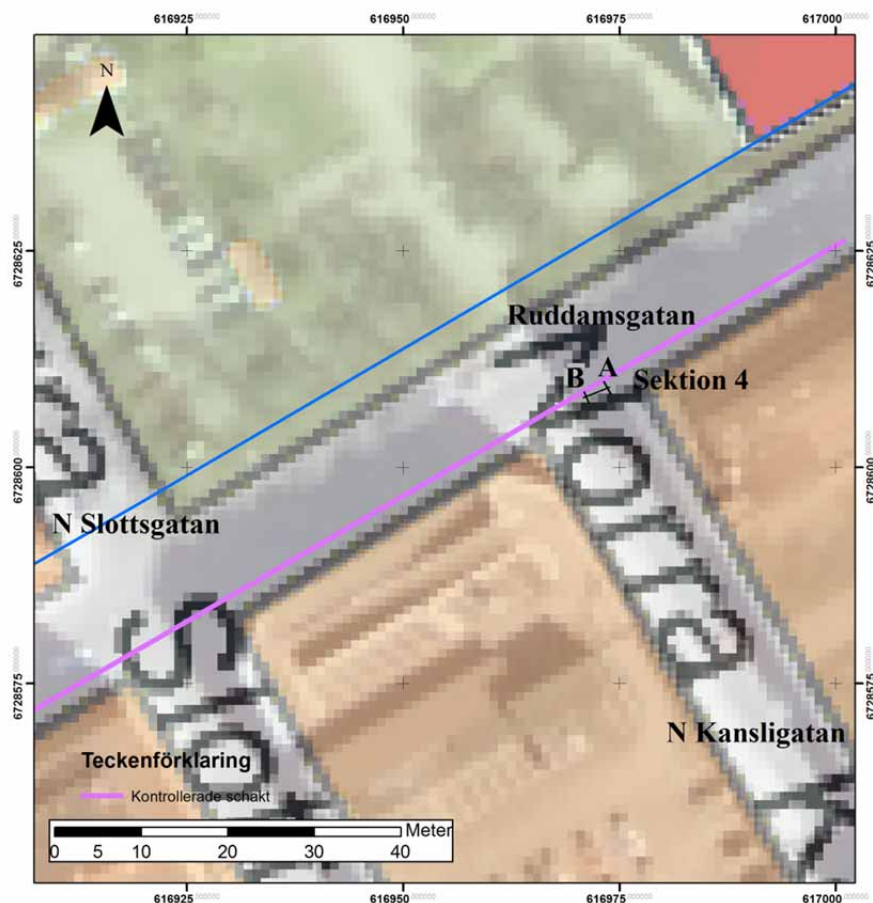

1. Fyllnadsmassor av sand och grus
2. Raseringsmassor/fyllnadsmassor med inslag av sten och tegel

Sektion 3. N Skeppargatan mot Nygatan

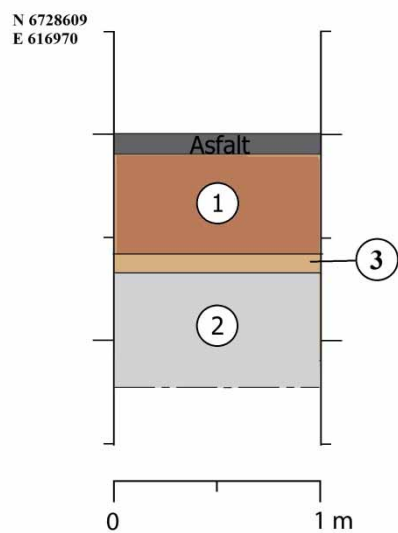

1. Sand
2. Grus
3. Sand

Schakt i Ruddamsgatan, östra delen

Sektion 4 Ruddamsgatan/ N kansligatan

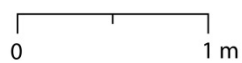
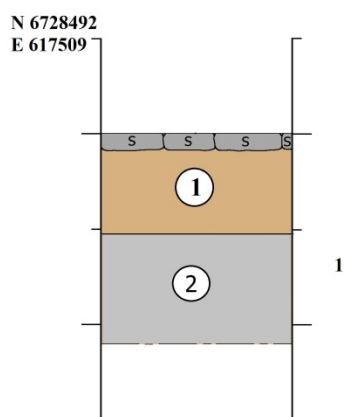

1. Under asfalten var ett fyllnadslager med sand och grus
2. Opåverkad lera/Mjåla
3. Beige sand

Schakt söder om Sjömanskyrkan

Sektion 5 Sjömanskyrkan

S S = Sten

1. Grus och sten fyllandsmassor
2. Lera

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE · TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE